

090. Rus dilbilimcilerin Rusça sözcük türlerine bakış açısı ve zamirlerin sözcük türleri bağlamında statü problemi¹

Ali AKYAR²

APA: Akyar, A. (2023). Rus dilbilimcilerin Rusça sözcük türlerine bakış açısı ve zamirlerin sözcük türleri bağlamında statü problemi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 1469-1478. DOI: 10.29000/rumelide.1252893.

Öz

Bu çalışmada, Rus dilindeki sözcük türlerine dilbilimcilerin bakış açıları, sınıflandırmaları ve bu sınıflandırma çerçevesinde zamirlerin statüleriyle ilgili araştırma yapılmıştır. Çalışmamız, tarihsel, karşılaştırma, inceleme-değerlendirme, betimleme ve sınıflandırma yöntemleri çerçevesinde yürütülmüş ve belirtilen yöntemler sayesinde konuyla ilgili bulgular elde edilmiştir. Elde ettiğimiz bulgular neticesinde dilbilimcilerin sözcüğe ve sözcük türlerine bakış açıları, sözcük türlerinin sınıflandırılması ve gelişim evresi araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda dilbilimcilerin sözcük türlerinin tasnifi konusunda farklı bakış açılara sahip olduğu tespit edilmiş ve bu sınıflandırma farklılığından ötürü zamirlerin hangi kategoride değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgili bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Zamirlerin sözcük türü bağlamında statü sorunu, Rusça öğrenen Türk öğrenciler için bir öğrenim zorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, bahsi geçen probleme çözüm yolları sunma amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada yaptığımız incelemelerle, Rus dilinde sözcüklerin dilbilimciler tarafından farklı şekillerde sınıflandırma sorununun temel sebepleri arasında, sözcüklerin farklı kelime gruplarıyla bağımlı olmaları ve bu bağımlılıktan kaynaklanan benzerlik sorunlarının gösterildiği tespit edilmiştir. Zamirler; isim, sıfat, sayı gibi sözcük türleriyle bir bağıntı içerisindedir. Lakin bu ilişkileri zamirlerin bahsi geçen sözcük türleri arasında bölüştürülme sebeplerini haklı kılmamaktadır. Zamirler, konuşma ve yazı dili için oldukça önemli ve özel sözcüklerdir. Bu önemi ortaya çıkarmak ve sözcük türleri tasnifinde zamirlerin hak ettiği statülerinin belirlenmesi için bu özel kelime grubunun yapısal özelliklerinden ziyade anlamsal özelliklerinin temel alınması gerekmektedir. Bu çıkarımla zamirler çalışmamızda bağımsız sözcük türü olarak değerlendirilmiştir. Dilbilimcilerin sözcük türlerine bakış açıları ve zamirlerin bu kategorideki statüsü ile ilgili araştırmamıza ait bulgular çalışmamızın sonuç bölümünde verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dilbilgisi, Rus dili, sözcük türleri, zamir, sınıflandırma.

Russian linguists' perspective on part of speech and the status problem of pronouns in the context of part of speech in Russian language

Abstract

In this study, linguists' perspectives on part of speech in the Russian language, their classification, and the status of pronouns within the framework of this classification were researched. Our study

¹ Bu çalışma 20.10.2022 tarihinde tamamladığımız "Sözcük Türü Bağlamında Rus Dilindeki Zamirlerin Morfolojik ve Semantik Özellikleri ve Türkçedeki Anlamsal Karşılıkları" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. / This article is extracted from my master thesis dissertation entitled "Morphological And Semantic Features Of Pronouns In Russian In The Context Of Part Of Speech And Their Semantic Equivalents In Turkish", (PhD Dissertation, Atatürk University, Erzurum, 2022).

² Dr. Arş. Gör. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ardahan, Türkiye), aliakyar@ardahan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1134-4285 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.12.2022-kabul tarihi: 20.02.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1252893]

was carried out within the scope of historical, comparison, examination-evaluation, description and classification methods and findings related to the subject were obtained thanks to the mentioned methods. In consequence of the findings we obtained, linguists' perspectives on word and part of speech, developmental stage and classification of part of speech were investigated. As a result of these studies, it has been determined that linguists have different perspectives on the classification of part of speech, and it has emerged that there is a problem in which category the pronouns should be evaluated due to this classification difference. In the context of part of speech of pronouns, the status problem emerges as a learning difficulty for Turkish students learning Russian. This study has been prepared with the aim of presenting solutions to the aforementioned problem. As a result of the research we have made, it has been determined that the main reasons of the problem of classification of words in the Russian language by linguists in different ways are the dependence of words with different parts of speech and the similarity problems arising with this dependence. Pronouns are in a relationship with part of speech such as noun, adjective, number, however, these relations don't justify the reasons for the division of pronouns among the mentioned part of speech. Pronouns are very important and special words for spoken and written language. In order to reveal this importance and to determine the deserved status of pronouns in the classification of part of speech, it is necessary to base the semantic features of this special word group rather than the morphological features. The findings of our research on linguists' perspectives on word types and the status of pronouns in this category are given in the conclusion part of our study.

Keywords: Grammar, Russian language, part of speech, pronoun, classification

1. XIX. ve XX. yy. Rus dilbilimcilerin sözcük türlerine bakış açısı

Rus dilinde bulunan tüm kelimeler anlamlarına ve cümledeki görevlerine bağlı olarak “самостоятельные слова (bağımsız sözcükler)” ve “служебные слова (yardımcı sözcükler)” olmak üzere iki gruba ayrılır. “Самостоятельные слова (bağımsız sözcükler)” hem sözcüksel hem de dilbilgisel anlama sahip olan ve cümlede cümle ögesi olarak kullanılabilen kelimeler olarak kategorize edilir. “Служебные слова (yardımcı sözcükler)” ise sözcüksel anlama sahip olmayan, fakat dilbilgisel anlama sahip olan ve cümlede cümle ögesi olarak kullanılmayan, sadece *bağımsız sözcükler* arasındaki ilişkiyi gösteren kelimeler olarak kategorize edilir (Finkel ve Mihayloviç, 1954, s. 173-174). Bu iki gruba ayrılan sözcüklerin dil bilgisel sınıflandırmaya tabi tutulması ise Rus dilinde “части речи” olarak isimlendirilir. Bu kavramın Türkçedeki dilbilgisel karşılığı “sözcük türleri”, anlamsal karşılığı ise “konuşmanın bölümleri” olarak tercüme edilir.

Dünya dilbilgisi literatüründe kelimelerin *sözcük türleri* başlığı altında sınıflandırılması Yunan filozof Platon'a ve Aristoteles'e dayanır. Platon *sözcük türlerini* “*isim ve fiil*” olarak sınıflandıran ilk kişi olarak gösterilir. Aristoteles ise sözcük türlerini “*isim, fiil ve diğer görevli öğeler*” olarak sınıflandırmıştır (Kerimoğlu, 2019, s. 8). Rus dilinde ise dilbilgisi ve dolayısıyla *sözcük türleriyle* ilgili ilk çalışmalar XIV. yüzyılda başlamış ve XVI-XVII. yüzyıllarda L. Zizani ve M. Smotritski tarafından oluşturulan Slav dilbilgisiyle devam etmiştir (Danilenko, 2009, s. 140).

XVIII. yüzyılda M.V. Lomonosov'un basılı olarak çıkardığı Rusça gramer kitabı ilk bilimsel Rus dilbilgisi eseri olarak tarihe geçmiştir. Dilbilimci çalışmasında sözcüklerin imlası, telaffuzu, Rus dilbilgisine ait kuralları ve sözcük türlerinin tasnifi ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Lomonosov, sözcük türlerini “самостоятельные слова (bağımsız sözcükler)” ve “служебные слова (yardımcı sözcükler)” olmak üzere ikiye ayırmıştır. İsimleri ve fiilleri bir başlık altında inceleyen bilim adamı zamirler, ortaçlar,

zarflar, edatlar, bağlaçlar ve ünlemleri ise *yardımcı sözcük* başlığı altında incelemiştir (Aktaran: Valgina, 2002, s. 102).

Lomonosov'un akabinde sözcük türleriyle ilgili olarak A. Vostokov, G. Pavskiy, F.F. Fortunatov, F.İ. Buslayev, A.A. Şahmatov, A.M. Peşkovski, V.V. Vinogradov, A.A. Potebnya ve L.V. Şerba gibi XVIII, XIX ve XX yüzyıl ünlü Rus dilbilimcileri önemli çalışmalar yapmışlardır.

A.H. Vostokov 1859 yılı basımlı çalışmasında *sözcük türlerini* sınıflandırırken Lomonosov'un sınıflandırmasını temel almıştır. Lakin sıfatları isim grubundan çıkararak ayrı bir kelime grubu olarak incelemiş ve ortaçları da ayrı bir *sözcük türü* olarak fiil grubuna eklemiştir (Aktaran: Tsıganenko, 2005, s. 27-28).

G.P. Pavski (1850, s. 179), çalışmasında Lomonosov'un sınıflandırmasını temel almış ve bu sınıflandırmaya ek olarak sayıları ayrı bir *sözcük türü* olarak sınıflandırmıştır. İsim, fiil, sıfat ve sayıları *bağımsız sözcük türü* olarak değerlendiren dilbilimci geri kalan sözcük gruplarını ise *yardımcı sözcükler* olarak sınıflandırmıştır.

F.İ. Buslayev (1858, s. 130-131) sözcük türlerini sınıflandırmasında Lomonosov'u takip etmiş ve "*bağımsız sözcükler ve yardımcı sözcükler*" olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Dilbilimci *bağımsız sözcükleri*; isim, sıfat ve fiil olarak, *yardımcı sözcükleri* ise; zamir, sayı, ortaç, bağlaç ve zarf olarak sınıflandırmıştır.

A.A. Potebnya, çalışmasında sözcük türlerini *gerçek (sözcüksel)* ve *biçimsel sözcükler* olarak sınıflandırmıştır. *Gerçek sözcük* sınıflandırmasını *bağımsız sözcükler*, *biçimsel sözcükler* sınıflandırmasını ise *yardımcı sözcükler* olarak adlandırmıştır. İsim, sıfat, sayı, fiil ve zarfları gerçek sözcük sınıflandırmasına tabi tutan dilbilimci, bağlaç, edat, parçacık ve yardımcı fiilleri ise *biçimsel sözcük* olarak sınıflandırmıştır. Zamirleri ise işaret özelliklerinden ötürü *gerçek sözcükler* ve *biçimsel sözcükler* arasında bölüştürmüştür (Aktaran: Valgina, 2002, s. 103).

Moskova Dil Okulunun kurucusu F.F. Fortunatov dilbilgisel sözcük sınıflandırması üzerine farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Dilbilimci sözcüklerin sınıflandırırken çekim formuna sahip olan ve sahip olmayan sözcükler olarak değerlendirmiş ve bu bakış açısını temel alarak *sözcük türlerini* "*tam sözcük, kısmi sözcük ve ünlemsi sözcük*" olarak ayırmıştır. Dilbilimciye göre bu sınıflandırmada isim, fiil ve sıfatlar *bağımsız sözcük türü* sayılmış, sayı ve zamirler ise özel bir sınıf olarak değerlendirilmemiştir (Aktaran: Valgina, 2002, s. 103).

A.A. Şahmatov (1952, s. 30), sözcük türlerini "*bağımsız sözcük türleri, bağımlı sözcük türleri, yardımcı sözcükler ve ünlemsi sözcükler*" olmak üzere dört gruba ayırmıştır. İsim, fiil, sıfat ve zarfları *bağımsız sözcük türü*, sayı ve zamiri *bağımlı sözcük türü*, edat, bağlaç ve ilgeçleri *yardımcı sözcük, ünlem sözcüklerini* ise özel bir sözcük türü olarak değerlendirmiştir. Fakat dilbilimci *bağımlı sözcük türü* olarak sınıflandırdığı kelime grubunun bağımsız bir dilbilgisi kategorisini ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştir.

A.M. Peşkovski'nin teorisi daha önceki çalışmalardan oldukça farklıdır. Dilbilimci Rus gramerini geleneksel açıdan değiştirmeye çalışmamış, temel olarak yeni konularıyla tanımlamıştır. Peşkovski, işlevsel dilbilgisine çok daha yakın olmasına rağmen, çalışmalarında geleneksel Avrupa dilbilgisi terimlerini kullanmıştır. Diğer bilim adamları Rus dilindeki *sözcük türleri* sistemini klasik Avrupa dilbilgisini temel alarak incelerken, Peşkovski *sözcük türleri* sistemine yeni bir bakış açısı katmıştır.

Dilbilimci çalışmasında yedi *sözcük türü* belirtmiştir: isim, sıfat, fiil, zarf, yüklem belirsiz formu, isim fiil ve zarf fiil. Bu sınıflandırmada sadece isim, sıfat, fiil ve zarfları *bağımsız sözcük türü* olarak belirten dilbilimci sayı ve zamirleri isim, sıfat ve zarflarla bağıntılı olduğunu belirtmiş ve bu başlıklar altında incelemiştir (2001, s. 104-118).

Sözcük türlerini “*sözcüksel kategori*” olarak isimlendiren L.V. Şerba çalışmasında sözcük türlerini “*bağımsız sözcükler ve yardımcı sözcükler*” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. İsim, sıfat, zarf ve miktar sözcükleri olarak isimlendirdiği sayıları *bağımsız sözcükler* olarak değerlendiren dilbilimci, zamirleri “*isim zamirler*” olarak adlandırıp isim kategorisinde incelemiştir (1957, s. 63-84).

XIX. ve XX. yüzyılda bahsi geçen dilbilimcinin sözcük türleri tasnifi incelendiğinde bazı dilbilimcilerin ortak bir bakış açısına, bazılarının ise farklı bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Öyle ki isim ve fiil ile başlayan sözcük türleri tasnifi, dilbilimcilerin konunun üzerinde yaptıkları araştırmalarla derinleşmiş ve isim, sıfat, sayı, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç, parçacık ve ünlem sözcükleri gibi bir sınıflandırmayla çeşitlendirildiği görülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında bahsi geçen dönemlerde dilbilimciler arasında sözcük türlerinin sınıflandırılması bağlamında bir görüş ayrılığı olduğunun farkına varılmıştır. Dilbilimciler arasındaki sözcük türlerinin sınıflandırılmasıyla ilgili farklı bakış açılarına sahip olmaları, beraberinde farklı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu problemlerden birisi de zamirlerin sözcük türleri kategorisinde nereye ait olduğu sorunudur.

2. Zamirlerin bağımsız sözcük türleri kategorisindeki statü problemi

Geleneksel dilbilgisi, sözcük türleri bağlamında düşünceyi oluşturan felsefi bir olgu olarak Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Bu düşünce çerçevesinden dolayı dilin iletişimsel fonksiyonu hiçbir şekilde ifade edilmemiştir. Kelimenin gerçek anlam analizine dayanan bu konsept zamirlerin somut bir şekilde tanımlanmasına engel olmaktadır. Çünkü bu sözcükler hiçbir kavramın herhangi bir olumlu özelliğini içerisinde barındırmamaktadır (Reformatski, 1967, s. 70-75). Bu durum, zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olup olmaması hususunda araştırmacıları görüş ayrılığına itmiştir. Zamirlerin tanımlanması ve dilbilgisi sisteminde nereye ait olduğu ile ilgili çalışmalar, günümüze kadar dilbilimciler tarafından araştırma konusu olmuştur. Bu çelişkili durum zamirlerin incelenmesinde bireysel çalışmalar ciddi şekilde etkilemiş ve bu kelimelerin farklı şekillerde tanımlanmasına ve dilbilgisi sisteminde nereye ait olduğu konusunda dilbilimcilerin farklı bakış açıları öne sürmelerine sebep olmuştur.

Zamirlerin statü sorunu ile ilgili dilbilimciler iki farklı bakış açısına sahiplerdir: zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı görüşünü savunanlar ve zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olduğu görüşünü savunanlar. Rus dilindeki zamirler sabit olmayan ve heterojen bir yapıya sahiplerdir. Zamirlerin bu heterojen yapılarından ötürü bazı dilbilimciler zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığını ifade etmiş ve isim, sıfat, sayı ve zarf gibi bağımsız sözcük türleri arasında bölüştürmüşlerdir. Bazı dilbilimciler ise zamirlerin isim, sıfat, sayı ve zarf gibi sözcük türleriyle bağıntılı olduklarını ifade etseler de zamirlerin bu sözcük türlerinden farklı özelliklere sahip olduklarını belirtmişler ve bu sözcükleri bağımsız sözcük türü olarak değerlendirmişlerdir. Dilbilimcilerin konuyla ilgili çalışmalarını inceleyecek olursak:

A.N. Gvozdev zamirlerin çeşitli sözcük türlerinin dilbilgisel özelliklerine sahip olduğunu ve dilbilgisinde zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı tezini savunmaktadır. Gvozdev zamirleri; isim zamirler, sıfat zamirler, sayı ve zarf zamirler olmak üzere dört gruba ayırmıştır (1961, s. 282-283).

F.İ. Buslayev, N.İ. Greç ve F.F. Fortunatov, gösterge anlamına sahip ve başka bir kelimenin yerine kullanılabilen tüm sözcüklerin dilbilgisel açıdan bağımsız bir konuma sahip olduklarını düşünmektedirler. Bu bakış açısı, modern dilin yalnızca tarihsel açıdan, yani tarihin bir ürünü olarak incelendiği dönemin Rus dilbiliminin karakteristiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımla kadim devletlerin nitelikleri modern dile atfedilmiş ve aynı zamanda dillerde ulusal düzeyin oluşumu sırasında gelişen birçok özellik bilim adamlarının ilgisinin dışında kalmıştır. Bilim adamları, zamirleri Aristoteles sistemindeki sözcük türlerinin tahsisi ilkelerine uygun olarak karakterize etmemiş ve sınıflandırma kriterlerinin içeriği ile farklı zamir gruplarının niteliklerindeki bariz farklılıklara dikkat etmemişlerdir (Aktaran: Urunova, 2007, s. 50-52).

N.İ. Greç çalışmasında “Zamir, bir nesnenin veya niteliğin adının yerini alan ve aynı zamanda tüm nesnenin veya niteliğin varlıkla ilişkisi anlamına gelen bir sözcük türü” sözleriyle zamiri tanımlamıştır. Dilbilimci zamirlerin diğer sözcük türleriyle farklılıklarından ötürü bu kelime grubunu açıkça sözcük türü olarak ifade etmiştir (1834, s. 23).

G.P. Pavski zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı görüşündedir. Zamir terimiyle ilgili bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir::

Zamirler isimlerin dildeki anlamlarını tam olarak ifade etmez. Zamirler isimlerin yerine geçmez, sadece isimlerin bir hatırlatıcısı, belirticisidir; hiçbir kişi ya da nesnenin miktarını, türünü, sayısını ifade etmez, sadece onlarla ilgili ipucu verir. Zamirler sadece ismin yerine geçmez tam tersi bir durum da ortaya çıkabilir. İsimler ister ad ister sıfat isterse sayı durumunda olsun her durumda doğrudan bir nesneyi veya miktarı gösterir ve açık bir şekilde nesnenin sayısını kesin olarak adlandırır ve bu nedenle kendi içinde görsel, somut bir içeriğe sahiptir. Zamirler ise sadece nesnelere zihinsel bir düşünce veya sınıflandırma biçimi olarak hizmet eder (1850, s. 249).

K.S. Aksakov bağımsız sözcük türü olarak zamirlerin dil sistemindeki yerini sorgulayan çalışmalar yapmış ve zamirlerin hiçbir suretle ayrı bir sözcük türü olamayacağı fikrini ortaya atmıştır. Dilbilimci şahıs belirten zamirlerin isimlerle bağlantılı olduğunu, geriye kalan tüm zamir sözcüklerinin sıfatlarla bağıntılı olduğunu ifade etmiştir. (2006, s. 160).

A.A. Reformatski (1967, s. 73) zamirleri "ikincil kelimeler" ve "durumsal kelimeler" olarak incelemiş ve bu durumu zamirlerin anlamının yalnızca konuşma durumundan belirlenebileceği gerçeğiyle açıklamıştır. Bu sebeple zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı bakış açısına sahiptir.

M. Panov Rus dilindeki zamirlerin anlamsal bir kelime grubu oluşturmalarına rağmen özel bir sözcük türü olmadığını ifade etmiş ve zamirleri sözcük türleri içerisinde isim, sıfat gibi kategoriler içerisine dahil etmiştir (Aktaran: Valgina, 2002, s. 155).

A.A. Potebnya (1958, s. 100) ve L.V. Şçerba (1974, s. 84) gibi dilbilimcilerin çalışmalarında zamir sınıfına yönelik özel bir yaklaşım yer almaktadır. Eserlerinde zamirlere sıkça atıfta bulunan bu iki dilbilimci de zamirleri dilbilgisel açıdan bağımsız olarak görmemektedir ve özel bir sözcük türü olmadığı bakış açısına sahiptirler. Bu iki dilbilimci de zamirlerin isimlerden ve sıfatlardan bağımsız olamayacağını ve zamirin isim ya da sıfat olduğunu ifade etmiştir.

Potebnya (1941, s. 233) zamirleri dilsel işaretlerin işareti olarak tanımlamıştır. Dilbilimci dilde göstergebilim kavramının ortaya çıkmasını sağlamış ve zamirle ilgili araştırmalara yeni yöntemler kazandırmıştır. Bu bakış açısı A.M. Peşkovski'nin çalışmalarına da yansımıştır. Dilbilimci bu bakış açısını çalışmalarında daha da genişletmiş ve Rus dilini ilk kez işlevsel açıdan tanımlaması, zamirlerin

doğasının anlaşılmasında büyük faydalar sağlamıştır. Peşkovski zamirlerin gerçek anlamı olmadığını sadece “*biçimsel ve tamamlayıcı biçimsel anlamlara*” sahip olduğunu ifade etmiştir (1956, s. 154).

V.A. Plotnikova, zamirlerin tözel bir doğaya sahip olduklarını ve sıfat özelliği taşıyan ve işaret belirten sözcüklerin sıfatlarla bağlantısı olduğunu ve dilbilgisi nitelikleri açısından zamirlerin dikkate alınmaması gerektiğini düşünmektedir. Dilbilimci zamirleri karakterize ederken, zamirlerin fonksiyonel özelliğini baz almaktadır. Bu yöntem baz alındığında sadece tözel bir yapısı bulunan sözcükler zamir başlığı altında sözcük türlerine dahil edilebilir. Dilbilimci zamirin en önemli özelliğinin işaret işlevi olduğunu düşünmektedir (1967, s. 105).

İ.İ. Meşaninov (1945, s. 222-223) zamirlerin isimlere vekalet etme özelliği barındıran sözcükler olduğunu belirtmiştir. Dilbilimci çalışmasında şahıs zamirlerinin diğer zamirsel sözcüklerden ayrı tutulması gerektiğini ve bu grup zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olarak düşünülebileceğini ifade etmiştir.

V.V. Vinogradov, Rus dilbilgisinde zamirlerin diğer sözcük türlerinden bağlantısının kopamayacağını ve farklı gramer kategorilerine dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir. Dilbilimci, zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olabileceğini ama tüm zamir anlamlı kelimelerin bu guruba dâhil edilemeyeceğini, sadece isimi gösteren zamirlerin ayrı bir sözcük türü olabileceğini belirtmiştir. Dilbilgisi açısından küçük bir grubu oluşturan nesne-şahıs belirten zamirlerin dışında kalan zamir anlamlı sözcüklerin diğer sözcük türlerinden bağımsız olarak düşünülemeyeceğini ifade etmiştir (1982, s. 319). Bu kelime grubunun isimlerden ayrı bir yere ve özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Bahsi geçen kelime grubundaki zamirler: *я, ты, он, мы, вы, себя, кто, что, кто-то, что-то, кто-нибудь, что-нибудь, некто, нечто, никто, ничто, кое-кто, кое-что* (1972, s. 262).

“*1980 Russkaya Grammatika (1980 Rus Grameri)*” isimli eser, zamirlerin statü problemleri hakkında resmi bir görüş ifade etmektedir. Bu eserde geleneksel dilbilgisi bakış açısıyla bir gramer sınıfı olarak zamirler Plotnikova tarafından “*İsim Zamirler*” olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma zamirlerin dil sistemindeki sınırlarını kısıtlamıştır. “*1980 Russkaya Grammatika (1980 Rus Grameri)*” isimli eserde bahsi geçen zamirler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: “*İsim zamirler nesneyi ve onun cümledeki sayı, cins ve isim hal kategorisini belirten bir sözcük türüdür*” (1980, s. 531). Bahsi geçen eserde “*İsim Zamirler*” olarak adlandırılan ve ismi gösteren zamirler bağımsız sözcük türü olarak değerlendirilmiştir. Belirtilen kriterlere göre ismi belirten zamirler dilbilgisi sınıfının çekirdeği olarak ifade edilir. Zamirsel sözcük kavramı ise dilde işaret işlevi olan tüm sözcükleri kapsamaktadır. Bu bilgiler ışığında zamirsel sözcük kavramının fonksiyonel bir temele sahip olduğu ve zamir kavramından daha geniş bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır (1980, s. 531).

V.N. Belousov, I.I. Kovtunova, I.N. Kruçinina, V.V. Lopatin, M.V. Lyapon, V.A. Plotnikova, M.S. Sukhanova (Mikhailova), I.S. Ulukhanov, N. Yu. Şvedova gibi dönemin önemli dilbilimcileri tarafından ortaya çıkarılan “*1980 Russkaya Grammatika (1980 Rus Grameri)*” isimli eserin güncellenmiş versiyonu olan “*Kratkaya Russkaya Grammatika (Kısa Rus Grameri)*” isimli çalışmada zamirler “*isim zamirler ve zamirsel sözcük sınıfı*” olarak ikiye ayrılmıştır (1989, s. 202).

Metinlerde zamirler bağımsız sözcükler olarak kullanılmaktadır, fakat bununla birlikte diğer zamirlerle ilişkilerini de korurlar. Bu durum zamirleri dilbilgisel sınıf olarak diğer sözcük türlerinden ayırır. Örneğin isim soylu sözcükler belirli bir metinde kendi sözcüksel anlamındaki varyantlarıyla olan

ilişkisini kaybedebilir. Ama zamirler metnin içinde de dışında da kendi sınıfı içerisindeki birimlerle ilişkisini asla kaybetmez. N.Yu. Şvedova zamir sınıfının bu özelliğini şöyle ifade etmiştir:

Soyutlama seviyesine bağlı olarak bu sistem diğer tüm sözcük sınıflarının üzerinde yer almaktadır. Bu sistem zamirlerin birbirleriyle ilişkilerini ve kullanım araçlarını kapsamaktadır. Bir sözcüğü belirten zamirlerin özgünlüğü sözcük türü olarak adlandırmayacağı gerçeğini açıklamaktadır. Zamir sınıfı üzerinde yoğunlaşan anlamsal soyutlamalar, geleneksel olarak «sözcük türleri» olarak adlandırılan kelime sınıflarında zorunlu olarak bulunan biçimsel birleşmeyle çelişmektedir (1998, s. 8).

Şvedova'nın bakış açısına göre çağdaş dilbilgisinde zamir sınıfını oluşturan ve ismi gösteren sözcükler haricinde tüm zamirsel sözcüklerin bağımsız sözcük türü olamayacağı ifade edilmiştir. Zamirlerin semantiği, genel olarak herhangi bir dil birimi aracılığıyla aktarılabilecek tüm ilişkileri yansıtmaktadır. Ana dili konuşanların zihninde, zamirleri tek bir sınıf olarak temsil eden bütün anlamsal bağlantı sistemi, tüm dilin yapısını yansıtmaktadır (1998: 163). Dilbilimci, sözcük türlerini sınıflandırırken cümlede ismi gösteren zamirleri “*isim zamirler*” olarak adlandırmış ve sadece bu başlık altında bulunan zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olduğunu ifade etmiştir (1970, s. 331-332).

A.M. Finkel ve N.M. Mihayloviç (1954, s. 163), sözcük türlerini üç başlık altında incelemiştir: *bağımsız sözcükler*, *yardımcı sözcükler* ve *ünlemsi sözcükler*. Bu sınıflandırmada zamirleri bağımsız sözcükler kategorisinde ele alan dilbilimciler, zamirlerin sözcük anlamına sahip olmadığını, gösterdiği sözcüğün anlamını kazandığını ifade etmişlerdir. Zamirlerin, isim, sıfat, sayı ve zarflarla ilişkili olduğunu belirtse de bu sözcükleri bağımsız bir sözcük türü olarak ele almışlardır.

N.S. Valgina, D.E. Rozental, M.I. Fomina (2002, s. 107) zamirlerin diğer sözcük türleriyle yapısal açıdan ilişki içinde olduklarına değinseler de bağımsız sözcük türü kategorisinde ele almışlardır. Ayrıca A.N. Tihonov da (2002, s. 207) zamirleri bağımsız sözcük türü kapsamında ele almıştır.

Zamirlerin homojen bir yapıya sahip olmamaları sebebiyle T.V. Kuznetsova (2009, s. 87) yapısal özellikleri değil, anlamsal özellikleri temel alındığında ayrı bir sözcük türü olması gerektiğini savunmakta ve bu bağlamda zamirleri ayrı bir sözcük türü olarak değerlendirmektedir.

Özdeksel bir anlama sahip olmadan nesnelere, kişilere ve niceliği belirten zamirsel sözcüklerin geleneksel olarak özel bir kelime sınıfı oluşturduklarını belirten V.D. Stariçenok (2011, s. 327) zamirlerin ayrı bir sözcük türü olduğunu ifade etmektedir.

P.A. Lekanta E.İ. Dibrova, L.L. Kasatkin ve E.V. Klobukov (2019, s. 245) gibi dilbilimciler tarafından oluşturulan “*Çağdaş Rus Dili (Sovremenniy russkiy yazık)*” isimli eserde Vinogradov'un sözcük türleri sınıflandırılması temel almışlardır. Bu sınıflandırmaya göre sözcük türleri dört gruba ayrılmıştır: *Bağımsız sözcük türleri*, *yardımcı sözcükler*, *kipsel sözcükler* ve *ünlemler*. Bu sınıflandırmada bağımsız sözcük türleri başlığı altında; isim, sıfat, sayı, zamir, fiil, durum kategorisi (şahıs belirtmeyen ek eylem sözcükleri) ve zarflar kategorize edilmiştir. Bahsi geçen dilbilimcilerin açıklamalarından, zamirlerin diğer dil birimlerine benzemeyen özel ve sağlam bir yaklaşım gerektiren bir kelime sınıfı oldukları anlaşılmaktadır. Zamirsel sınıfın semantiği dilin kendi yapısını yansıtmaktadır. Diğer sözcük türlerinden farklı olarak zamirlerin, bütünsel ve kapalı bir karaktere sahip olduğu görülmektedir.

XIX ve XX. yüzyılda dilbilimciler genel olarak zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı görüşündedirler. Zamir olarak düşünülmesi gereken kelime gruplarının dilbilimciler tarafından farklı sözcük türleri arasında gösterilme sebeplerinden en önemlisi isim, sıfat, sayı gibi sözcük türlerinin

kendilerine özgü özelliklerinin çeşitliliğinden ve bu zamirsel kelime gruplarını kendilerine çeken güçlü tanımlarından kaynaklanmaktadır. Zamirlerin özelliklerinden olan gösterme, genelleştirme, durumsal farkındalık ve koşullu bağlanma gibi anlam özellikleri isim, sıfat, sayı gibi sözcük türlerinde de mevcut olduğundan ötürü dilbilimciler zamirlerle ilgili kesin, kati bir tanımlama yapamamakta ya da bağımsız bir sözcük türü olup olmadığı konusunda hemfikir olamamaktadır.

XX. yüzyılın özellikle sonlarına doğru zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olduğu bakış açısı yaygınlaşmaya başlamıştır. Öyle ki günümüz gramer ders kitaplarında öğrencilere zamirler bağımsız bir sözcük türü olarak öğretilmektedir. Bu görüşü savunan dilbilimcilerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Zamirlerin çekime uğrayabilmesi, cümle ögesi olabilmesi ve bazılarının cins, sayı formuna sahip olması dilbilimcileri bu kelime gruplarını bağımsız sözcük türü olarak değerlendirmesine sebep olmuştur.

3. Sonuç

Dilbilim literatüründe sözcük türlerine ait çalışmalar üzerine yaptığımız incelemeler sonucunda; dilbilgisi alanında ilk çalışmaların Sanskrit dilbilimci Panini ile başladığı, sözcük türü bağlamında kelimelerin sınıflandırılmasının ise Platon ve Aristoteles'e kadar dayandığı görülmüştür. Rusya'da ise dilbilgisi ile ilgili ilk çalışmaların L. Zizani ve M. Smotritski tarafından oluşturulan Slav dilbilgisi çalışmalarıyla başladığı saptanmıştır. Bu dilbilimcilerin ardından Rus dilbilgisinin en önemli temsilcilerinden biri olan M.V. Lomonosov tarafından 1755 yılında yazılan "*Rossiyykaya grammatika (Rus Dili Grameri)*" isimli eserin ortaya çıktığı ve bu eserin Rusça dilbilgisi üzerine yazılan ilk bilimsel resmi çalışma olarak Rus dili tarihine geçtiği bilgisine ulaşılmıştır. Sözcüklerin imlası, telaffuzu, Rus dilbilgisine ait kurallar ve sözcük türlerinin tasnifi ile ilgili konuları içeren bu eser incelenmiş, konumuzu ilgilendiren sözcük türlerinin "*самостоятельные слова (bağımsız sözcükler)*" ve "*служебные слова (yardımcı sözcükler)*" olarak sınıflandırıldığı ve bu kategori içerisinde zamirlerin "*самостоятельные слова (bağımsız sözcükler)*" başlığı altında *isim zamirler* olarak incelendiği görülmüştür. Bu incelemeler ışığında Rusçada zamir terimini kullanan ilk kişinin Lomonosov olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Rus dilbiliminde önemli çalışmalar yapmış olan A. A. Vostokov, G. Pavski, F.F. Fortunatov, F.İ. Buslayev, A.A. Şahmatov, A.M. Peşkovski, V.V. Vinogradov, A.A. Potebnya ve L.V. Şerba gibi XIX ve XX yüzyıl ünlü Rus dilbilimcilerinin çalışmalarında sözcük türlerinin nasıl ele alındığı ve nasıl sınıflandırıldığı incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde modern Rus Diline en uygun olan sözcük türleri sınıflandırılmasının aşağıda **Tablo 1**'de sunulduğu gibi olması gerektiği fikri çalışmamızda kabul edilmiştir.

XIX. ve XX. yüzyıllar arası Rusça dilbilgisi alanında çalışmalar yürüten dilbilimcilerin, genel olarak zamirlerin bağımsız bir sözcük türü olmadığı bakış açısına sahip oldukları görülmüştür. Dilbilimcilerin zamirleri farklı sözcük türleri arasında dağıtmasının sebepleri; isim, sıfat, sayı gibi sözcük türlerinin yapısal, anlamsal ve söz dizimsel açıdan kendilerine özgü özelliklerinin çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zamirlerin gösterme, genelleştirme, koşullu bağlanma gibi anlam özellikleri isim, sıfat, sayı gibi sözcük türlerinde de mevcut olduğundan ötürü, dilbilimcilerin zamirlerle ilgili kesin, kati bir sınıflandırma yapamadığı ve bu kelime grubunun bağımsız bir sözcük türü olup olmadığı konusunda hemfikir olmadıkları tespit edilmiştir.

Zamirler isimleri, sıfatları ve sayıları adlandırmadan gösteren sözcüklerdir. Bu özellikleri dolayısıyla cümlede gösterdikleri şeyin özelliklerini taşırlar. Bahsi geçen sözcük türleriyle olan bu bağıntıları dilbilimcilerin zamirleri bağımsız bir sözcük türü olarak ifade edememesine neden olmaktadır. Rus dilinde bir kelimenin bağımsız bir sözcük türü olabilmesi için özdeksel yani hem dilbilgisel hem de

sözcüksel anlama sahip olması, hem cümle ögesi görevinde kullanılabilir olması hem de kim, ne, hangisi gibi soru sözcüklerine cevap vermesi gerekmektedir. Zamirlerin özdeksel anlama sahip olmamalarına, sadece dilbilgisel anlama sahip olmalarına karşın cümle ögesi olarak kullanılabilmesi, ismin hallerine göre çekime uğrayabilmesi, bazılarının cins, sayı gibi formlara sahip olması çalışmamızda bu kelime grubunun ayrı bir sözcük türü olarak değerlendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo 1: Sözcük türlerinin sınıflandırılması

Самостоятельные слова (Bağımsız sözcükler)	Служебные слова (Yardımcı sözcükler)
<i>Имена существительные (İsimler)</i>	<i>Предлоги (Edatlar)</i>
<i>Имена прилагательные (Sıfatlar)</i>	<i>Союзы (Bağlaçlar)</i>
<i>Имена числительные (Sayılar)</i>	<i>Частицы (Parçacıklar)</i>
<i>Местоимения (Zamirler)</i>	<i>Междометия (Ünlem Sözcükleri)</i>
<i>Глаголы (Fiiller)</i>	<i>Модальные слова (Kipsel Sözcükler)</i>
<i>Наречия (Zarflar)</i>	<i>Звукоподражания (Yansıma Sözcükleri)</i>
<i>Предикативы (Yüklemli)</i>	

Kaynakça

- Aksakov, K.S. (2006). “O Grammatike Voobşe (Po Povodu Grammatiki G. Belinskogo) (1838 g.)”. *Vestnik Tverskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. Seriya: Filologiya, (5), 159-171.
- Belousov, V.N., Kovtunova, İ.İ., Kruchinina, İ.N., etc. (1989). *Kratkaya russkaya grammatika*. Şvedova, N.Yu., Lopatin, V.V. (Ed.). Moskva: Rus. yaz.
- Buslaev, F.İ. (1858). *Opit istoričeskoj grammatiki russkogo yazık: učeбноe posobie dlya prepodavateley*. Moskva: Univ. Tip.
- Danilenko, V.P. (2009). *Obşee yazıkoznaniye i istoriya yazıkoznaniya: kurs lektsiy*. Moskva: Flinta Nauka.
- Finkel, A.M., Mihayloviç, N. (1954). *Bajenov. Sovremenniy russkiy literaturniy yazık*. Kiev: Radyanska şkola.
- Greç, N.İ. (1834). *Praktičeskaya russkaya grammatika*. Sankt-Peterburg: v tipografii izdatel`ya.
- Gvozdev A.N. (1961). *Sovremenniy russkiy literaturniy yazık (Fonetika i morfologiya)*. Moskva: Uçpedgiz.
- Kerimoğlu, C. (2019). *Genel dilbilime giriş* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Kuznetsova, T.V. (2009). *Sovremenniy russkiy yazık*. Morfologiya: uceb. posovie dlya studentov fakulteta russkoy slovesnosti. Saratov: Nauka.
- Lekanta, P.A., Dibrova, E.I., Kasatkin, L.L., & Klobukov, E.V. (2019). *Sovremenniy russkiy yazık: učeбnik dlya akademiçeskogo bakalavriata*. Lekant, P. A. (Ed.). Moskva: Yurayt.
- Meşaninov, İ.İ. (1945). *Çleni predlojeniya i çasti reçi*. Moskva: Izdatel`stvo Akademii Nauk SSSR.
- Pavski, G.P. (1850). *Filologiçeskie nablyudeniya nad sostavom russkogo yazıka*. Sankt-Peterburg: tip. Akad. Nauk.
- Peşkovski, A.M. (1956). *Russkiy sintaksis v nauçnom osveşenii*. Moskva: Uçpedgiz.
- Peşkovski, A.M. (2001). *Russkiy sintaksis v nauçnom osveşenii*. Moskva: Yazıkı slavyanskoy kulturi.
- Plotnikova V.A. (1967). “Razvitie sovremennogo russkogo yazıka”. *Russkaya reç*. № 5, 103 – 108.

- Potebnya, A.A. (1941). *Iz zapisok po russkoy grammatike* (T. IV). Moskva: Akademii Nauk SSSR.
- Potebnya, A.A. (1958). *Iz zapisok po russkoy grammatike* (T.1-2). Moskva: Akad. nauk SSSR.
- Reformatski, A.A. (1967). *Vvedenie v yazikovedenie*. Moskva: Nauka.
- Stariçenok, V.D. (2011). "Mestoimeniye". Stariçenok, V.D. (Ed.). *Sovremenniy russkiy literaturniy yazık: posobie* (ss. 327-341) içinde. Minsk: Vişeyşaya şkola.
- Şahmatov, A.A. (1952). *Iz trudov AA Şahmatova po sovremennomu russkomu yazıku: uçenie o çastyah reçi*. Gos: uçebno-pedagog. izd-vo.
- Şerba, L.V. (1957). "O çastyah reçi v russkom yazıke". *Izbrannie raboti po russkomu yazıku*, 63-84.
- Şvedova, N.Yu. (1998). *Mestoimenie i smysl: Klass russkih mestoimeniy i otkruvaemie imi smislovie prostranstva*. Moskva: Azbukovnik.
- Şvedova, N.Yu. (1970). *Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo yazıka*. Moskva: Nauka.
- Şvedova, N.Yu. (Ed.). (1980). "Fonetika, fonologiya, udareniye, intonatsiya, slovoobrazovaniye, morfologiya". *Russkaya grammatika* (T.1). Moskva: Nauka.
- Tihonov, A.N. (2002). *Sovremenniy russkiy yazık*. Moskva: Tsitadel Treyd.
- Tsıganenko, G.P. (2005). *Morfologiya sovremennogo russkogo yazıka*. Donetsk: Kaştan.
- Urunova, R. D. (2007). *Russkie mestoimeniya v funktsional`nom aspekte* (sinhronno-diahroniçeskiy analiz). Doctoral dissertation, Sarat. gos. un-t im. NG Çernişevskogo.
- Valgina, N.S., Rozental, D.Ye., Fomina, M.I. (2002). *Sovremenniy russkiy yazık*. Moskva: Logos.
- Vinogradov V.V. (1982). *Oçerki po istorii russkogo literaturnogo yazıka XVII-XIX vekov*. Moskva: Vişşaya şkola.
- Vostokov, A. H. (1859). *Russkaya grammatika Aleksandra Vostokova, po načertaniyu ego je sokraşennoy Grammatiki polnyeye izlojennaya*. Sankt-Peterburg: Tip. Imp. Ros. Ak.